

ARCÉLEK, ÚTSZÉLEK

Szemüveg nélkül

MARGITHÁZI BEJA

AGNÈS VARDA ÉS JR FILMJE GENERÁCIÓKAT, HELYSZÍNEKET ÉS TÖRTÉNETEKET ÖSSZEHOZÓ MULTIMÉDIA-KOLLÁZS, A HÉTKÖZNAPISÁG OPTIMISTA DÍCSÉRETE.

Egyes becslések szerint a naponta elkészülő fotók száma már a kilencvenes évek végén a 6 billió környékén járt, és nem kell a Snapchat, az Instagram vagy a Facebook napi felhasználóinak lennünk, hogy megtippeljük, ez a szám azóta csak a többszörösére nőhetett. Ahogy annyi mindenből, fotókból is túltermelés van, és a sorozatokba, archívumokba, adatbázisokba, albumokba rendezett vagy rendezetlen, okostelefonnal, tablettal vagy profi géppel készített digitális fényképekről már jó ideje a tárgyi materialitását elveszített virtualitásként beszélünk, amikor le- és feltöltjük, manipuláljuk, csatoljuk, küldjük, megosztjuk vagy lájkoljuk őket. Ez a hozzáférés és ergonómia nemcsak az információhoz, emlékezethez való viszonyunkat változtatta meg, de önképünket is: másként nézzük és másként láttatjuk szelfizhető arcunkat vagy ismerőseink arcát, plasztikussá lesz az imidzs, dübörög az identitásparadé. Ami bő száz évvel ezelőtt, az eggyel korábbi századfordulón még a modernitás egyik sokk-élménye volt, az arc-fénykép, illetve annak moziban vetített, gigantikusan és gusztustalannak ható mozgóképes változata (az óriási grimaszoló fejek), ma a hétköznapi, a fogyasztói kultúra, a nyilvánosan élt magánélet legemibb részletévé minősült át.

A világ egyik legidősebb, Oscar életmű-díjas filmrendezője történetesen olyasvalaki, akinek egész életműve a fotók és fotózás intim közelségében formálódott. A némafilm-korszak végén született, kimódolatlan természetességgel úszott be egyetlen női alkotóként a francia új film vetette hullámokba az ötvenes évek végén, és a mai napig úgy aktív, hogy munkáiban a technikai újítások, a szociális érzékenység és a kísérletező attitűd a legnagyobb természetességgel

fér meg egymással. A már sok díjjal méltatott, de fotósorozatokat, installációkat, játék- és dokumentumfilmeket felölelő életművével a filmesek között mindig némiképp kívülállónak számító Agnès Varda idén épp 90 éves. Legújabb dokumentumfilmjére kapott, élete első Oscar-jelölését megtisztelőnek tartotta ugyan, de nem lett tőle különösebben izgatott. A jelöltek ebédjére csak életnagyságú fotómását küldte el, amivel a sztárok önfelédtebben szelfizhettek, mint egymással – a hivatalos csoportképen is így, fotóként szerepel. Ez az udvariasan pimasz gesztus nemcsak zárójelként és idézőjelként működött remekül, de szóban forgó filmje promójaként is telitalálat volt: az *Arcélek, útszélek* – ahogy az eredeti francia (*Visages Villages*), illetve az angol (*Faces Places*) címváltozat is jelzi – az emberek egymás közti és helyekhez fűződő kapcsolatát emeli új szintre a fotózás ténye és eseménye, valamint a képek sajátos „kiállítása” által.

A belga származású Varda a kezdetektől intuitív alkotó, aki fotós tanulmányait követően, alig pár tucat filmélménnyel a háta mögött kezd forgatni; 1955-ös első játékfilmjei, a kis francia halászfalu és a nagyvárosi élet közötti feszültséget egy szerelmi háromszögre lefordító *Párbeszéd (La Pointe Courte)* Truffaut és Godard első munkáit beelőzve mutat fel számtalan új hullámos stílusjegyet, a kis költségvetésű, improvizációkon alapuló forgatási körülményektől az elidegenített főszereplőikig. Későbbi, női sorsokat hétköznapiságukban megmutató, ugyanakkor társadalmi makroperspektívába is belehelyező játékfilmjei (*Cléo 5-től 7-ig, Boldogság, Sem fedél, sem törvény*) alkotói portréjának csak egy szűk szelétét teszik ki. Marginális csoportokat, hétköznapi, egyszerű embereket bemu-

tató (*Salut les Cubains, Daguerrotypes*) vagy családtagjainak szentelt (*Yanco nagybácsi, L'univers de Jacques Demy*) dokumentumfilmjei, saját magát megfilmesítő önéletrajzi esszéje (*Les plages d'Agnès*), tévésorozata (*Agnès de ci de là Varda*), illetve a „hulladék” kulturális témáját zseniálisan körüljáró dokuja (*Kukázók*) csak néhány példa az eklektikusan gazdag életmű látszólag nehezen összeilleszthető darabjaiból; az összes magán hordozza azonban Varda életigenlő, maníroktól mentes, fikció és dokumentáció, fotó és film közötti határokat játékosan feszegető alkotói attitűdjét, a *cinécriture* képeket, hangokat és zenét szabadon, kísérletezve vegyítő módszerének lenyomatát.

Az *Arcélek, útszélek* négykezes projekt. Az identitását következetesen rejtegető, mindig kalapban és napszemüvegben mutatkozó, csak JR-ként ismert francia fotós, performansz- és utcaművész korábban nemcsak Párizs különböző épületein helyezte el graffitijeit és óriásfényképeit, de többek között az egyik legnagyobb illegális „kiállítás” is a nevéhez fűződik: a *Face2Face* az Izrael és Palesztina között felhúzott válaszfalon a szomszédos közösségből taláalomra kiválasztott, azonos foglalkozású, síró, nevető férfiak és nők monumentális arcmásaival szembesítette a kerítés két oldalán lakókat. JR és Varda, a két vérbeli fotós találkozásában van valami szükség- és sorsszerű: a harmincas éveiben járó magas, fűrge, tornacipős, fekete-szürke „casual” stílust preferáló napszemüveges srácot és a válláig érő, lassabban sétáló, színes-virágos ruhákat és táskákat kedvelő, humorát és bölcsességét komótosan adagoló Vardát ugyanaz a motor hajtja – a hétköznapi élet és történetek iránti olthatatlan kíváncsiság, valamint az improvizációba vetett hit és szikrázó kreativitás, amivel mindez a kezeik között művészetté válik. „Mindig benne vagyok, ha falvakat kell látogatni.” – ujjong Varda, mikor együtt vágnak neki a francia vidéknek egy fotóműhelyként is funkcionáló minifurgonnal, melyben bárhol, bármikor másodpercek alatt nagyfelbontású fényképeket lehet készíteni és poszterminőségben nyomtatni. Így járják Normandia elhagyott vagy éppen pezsgő életű falvait és kisvárosait, hol egy bányászal, hol egy harangozóval, magányos földművelővel, pincérrővel vagy sógyári

